

European Digital Media Observatory

PANDEMIASTA UKRAINAN SOTAAN: PUOLITOISTA VUOTTA DISINFORMAATION TORJUNTAA

Katsauksen erikoispainos - EDMO-faktantarkistusverkosto

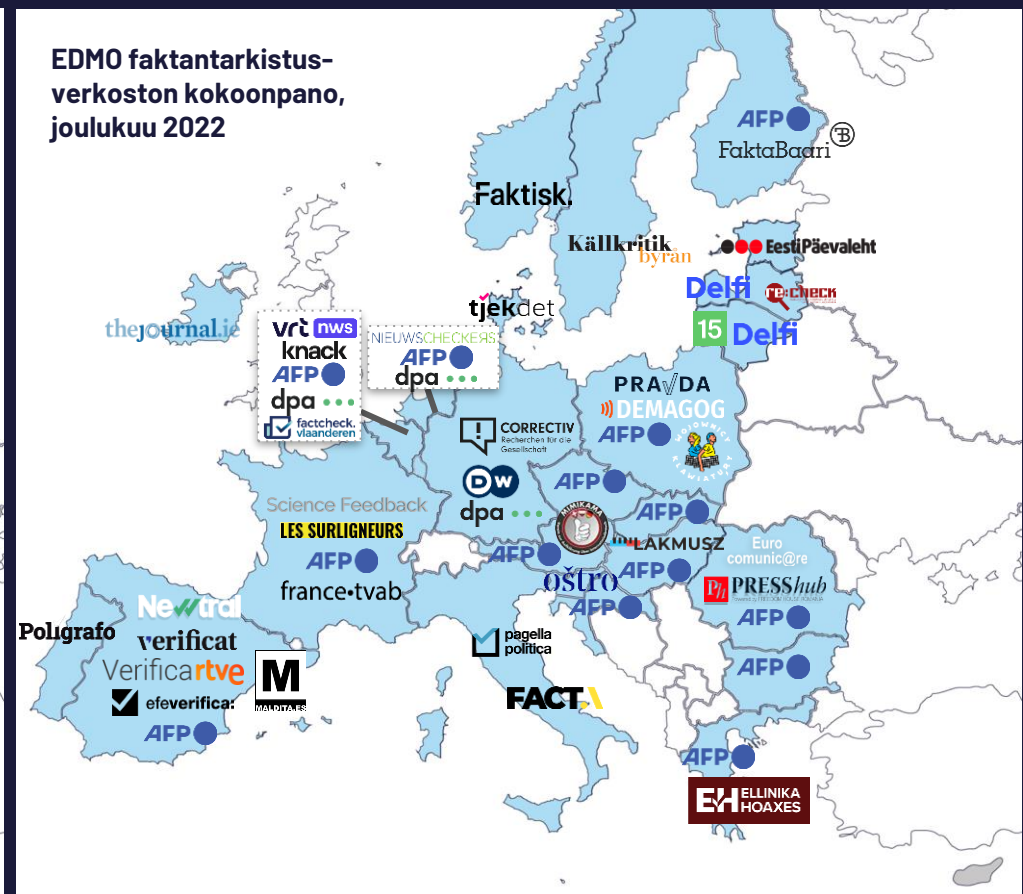
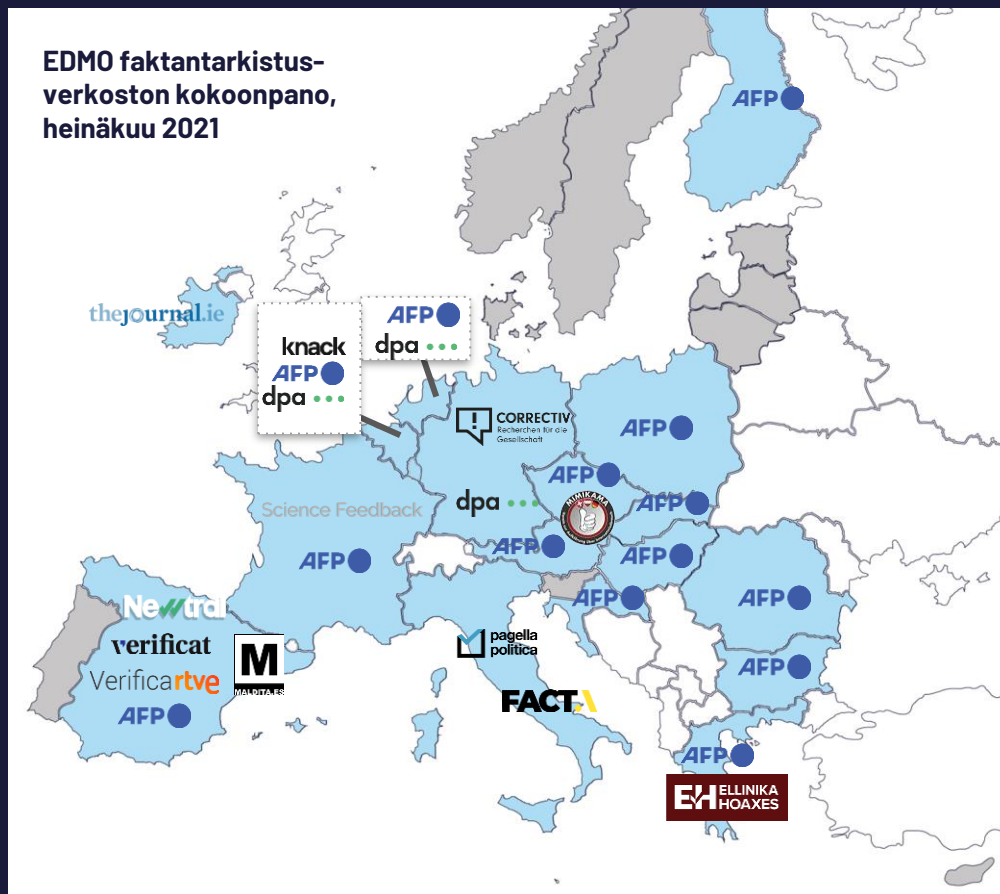
Julkaistu helmikuussa 2023

VAHVA JA KASVAVA VERKOSTO

EDMO-faktantarkistusverkosto pyrkii edistämään tiiviimpää yhteistyötä **Euroopan faktantarkistusjärjestöjen** kesken mahdollistaakseen nopean ja tehokkaan kommunikaation niiden välillä ja tuottaakseen yhteisten ponnisteluja avulla erilaisia faktantarkistuksia.

Yksi sen tärkeimmistä tuloksista on ollut **kuukausikatsaus disinformaatiosta EU:ssa**.

Kun ensimmäinen katsaus julkaistiin heinäkuussa 2021, EDM0-verkoston muodosti 13 faktantarkistusjärjestöä, jotka kattoivat 18 EU:n jäsenvaltiota. Seuraavina kuukausina verkosto vahvistui entisestään: kun 18. katsaus julkaistiin joulukuussa 2022 verkostoon kuului 37 faktantarkistusjärjestöä 25:sta EU:n jäsenvaltiosta* ja Norjasta.

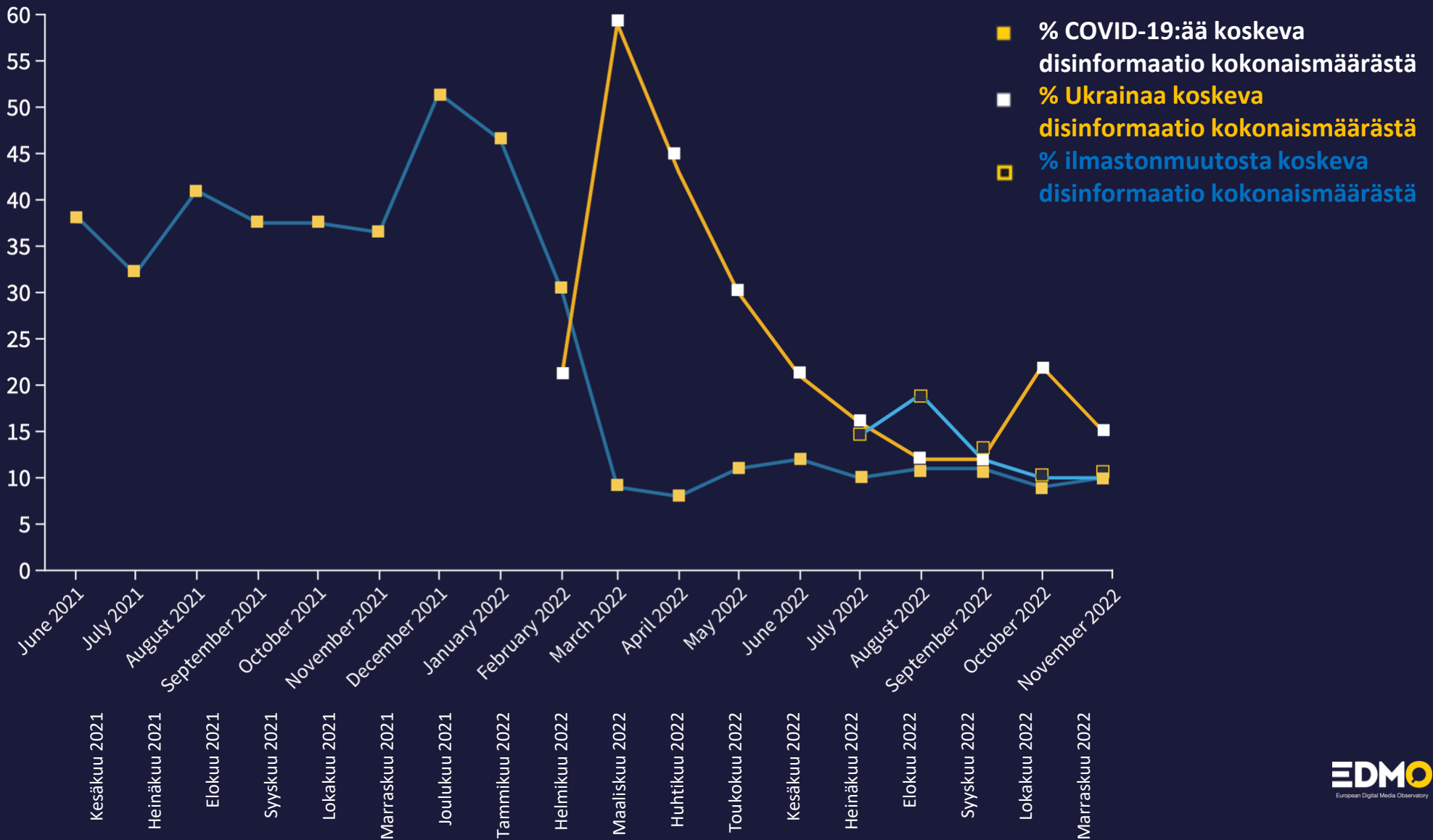

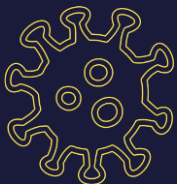
Kuukausittain verkoston jäseniä pyydetään antamaan tietoja faktantarkistustyöstään kansallisella tasolla, jotta disinformation suuntaukset ja narratiivit tunnistetaan EU:n tasolla.

Kuukausikyselyyn vastanneiden määrä kasvoi kolmen ensimmäisen kuukausitiedotteen keskimääräisestä 11:stä (heinä-, elo-, syyskuu 2021) keskimääräiseen 27:een viimeisten kolmen kuukausitiedotteen aikana (loka-, marras-, joulukuu 2022).

DISINFORMAATIO EU:SSA: TÄRKEIMMÄT AIHEET

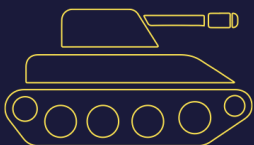
Ensimmäisestä julkaisusta alkaen EDMO:n kuukausitiedotteet ovat mitanneet **COVID-19:ää koskeneen havaitun disinformaation** osuutta kokonaismäärästä, eli verkoston jäsenten tarkistamien väitteiden kokonaismäärää tiettynä kuukautena. Helmikuusta 2022 lähtien on mitattu myös havaittua **Ukrainan sotaa koskevaa disinformaatiota**, ja heinäkuusta 2022 lähtien lisäksi **ilmastonmuutokseen liittyvää disinformaatiota**.

Korkeimmat **COVID-19:ään liittyvän disinformaation** prosenttiosuudet EDMO-seurannan alkamisesta rekisteröitiin joulukuussa 2021 (51.5% havaitusta disinformaation kokonaismäärästä) ja tammikuussa 2022 (46.5%), EU:ssa kirjattujen 2022/2023 koronan talviaaltojen yhteydessä.

Disinformaatio vaikuttaa hyvin usein tukeutuvan tiedotukseen, koska se näyttää seuraavan tiiviisti valtamedian trendejä. COVID-19-tapausten määrän dramaattisen nousun aikana tiedotusvälineet käsittelivät laajasti pandemiaa, ja myös disinformaatio keskittyi aiheeseen.

Ukrainaa koskeva disinformaatio oli miltei olematonta aina sodan alkuun asti, vaikka Venäjän joukkojen keskittymisestä uutisoitiin valtamediassa jo tammi-helmikuussa 2022. Helmikuun 24. päivästä alkaen Ukrainaa koskevien valeuutisten määrä nousi pilviin. Maaliskuussa sotaa koskeva disinformaatio saavutti uuden ennätyksen EDMO:n yksittäisiä aiheita koskevien tiedotteiden sarjassa: 59% havaitun disinformaation kokonaismäärästä.

Sen jälkeen prosenttiosuus laski jatkuvasti kesän loppuun asti. Matalin piste saavutettiin syyskuussa 2022. Loka- ja marraskuussa 2022 prosenttiosuus alkoi uudelleen nousta, vaikka se onkin kaukana sodan alkukuukausina mitatuista tasoista.

Ilmastonmuutokseen liittyvä disinformaatio ei ole EDMO:n seurannan mukaan saavuttanut Ukrainaa ja COVID-19:ää koskevan disinformaation havaittuja huippuja. Siitä alkaen, kun EDMO:n katsauksissa alettiin seurata ilmastonmuutosta koskevaa disinformaatiota (heinäkuu 2022), se ei ole kertaakaan ylittänyt 20% havaitun disinformaation kokonaismäärästä. Se saavutti huippunsa elokuussa 2022, mikä liittyy kesällä Eurooppaa koetelleisiin helleaaltoihin. Sen jälkeen sen osuus kokonaisuudesta käytännössä puolittui. On kuitenkin huomionarvoista, että ilmastonmuutos on ollut EU:ssa jatkuva disinformaation aihe.

DISINFORMAATIO EU:SSA: TÄRKEIMMÄT NARRATIIVIT

Yhteistä pandemiaa, Ukrainan sotaa ja ilmastonmuutosta käsittelevässä havaitussa disinformaatiossa on se, että päänarratiiveilla on taipumus säilyttää paikkansa ajan mittaan löytämällä uusia tapoja nousta esiin. Esimerkiksi marraskuussa 2022 Qatarin maailmanmestaruuskisat herättivät uudelleen eloon vanhaa disinformaatiota ukrainalaisten natsimyönteisyydestä.

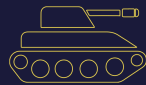
Valtaosa EDMO:n kuukausikatsauksissa seurannan alkaessa havaituista disinformaationarratiiveista on yhä edelleen aktiivisia marraskuussa 2022 (18. ja viimeinen EDMO:n kuukausikatsaus on tässä huomioitu).

Sota Ukrainassa

Disinformaationarratiivi	Ensimmäinen havainto	Yhä havaittavissa
Venäjän hyökkäys Ukraina on perusteltu (esim. Venäjänkieliset siviilit kansanmurhan uhreja Donbassissa)	helmikuu 2022	✓
Ukraina-myönteistä sotapropagandaa (esim. "Kiovan aave")	helmikuu 2022	✓
Venäjä-myönteistä sotapropagandaa (esim. Venäjän sotasaavutusten liioittelua)	helmikuu 2022	✓
Ukrainan presidentti Volodymyr Zelenskyi on <u>natsi</u> , <u>saatananpalvoja</u> , <u>huumeriippuvainen</u> , pelkuri jne.	helmikuu 2022	✓
Perinteinen länsimainen media (esim. <u>BBC</u> tai <u>CNN</u>) levittävät väärää uutisia/väärää kuvia sodasta	helmikuu 2022	✓
Sodan pahimmat joukkomurhat ovat lavastettuja (esim. <u>Mariupolin sairaala</u> , <u>Bucha</u> , <u>Izjum</u> , <u>Kupiansk</u>) / ukrainalaiset uhrit ovat " <u>kriisinäyttelijöitä</u> ")	maaliskuu 2022	✓
<u>Ukrainalaiset</u> ja <u>Ukrainan joukot</u> ovat natsimyönteisiä	maaliskuu 2022	✓

Sota Ukrainassa

Disinformaationnarratiivi

Ukrainalaiset pakolaiset ovat väkivaltaisia, natseja, varkaita, loisia jne.

Ensimmäinen havainto

maaliskuu 2022

Yhä havaittavissa

Sotilaallinen, taloudellinen ja humanitäärinen apu Ukrainalle on hyödytöntä/vaarallista Ukrainan korruption ja epäluotettavuuden takia (esim. länsimaisia aseita myydään mustassa pörssissä)

maaliskuu 2022

Liioiteltu Venäjän pelko Euroopassa (Baltian maat erit.)

maaliskuu 2022

Liioitellut negatiiviset taloudelliset, sosiaaliset, poliittiset seuraukset Venäjän sodasta

maaliskuu 2022

Liioitellut negatiiviset taloudelliset seuraukset sodasta ja sanktioista Euroopassa

maaliskuu 2022

Ukrainan liittolaiset ovat natsimyönteisiä / hyväksikäyttävät Ukrainaa (esim. Puola haluaa vallata Länsi-Ukrainan; USA ostaa Ukrainan maat halvalla jne.)

maaliskuu 2022

Disinformaationnarratiivi

Pandemia on huijausta

Sars-Cov-2 ei ole oikeastaan kovin vaarallinen

Salaliittoteorioita maailman väestön vähenemisestä/ ihmiskokeista/ sirujen asettamisesta ("plandemic")

COVID-19 -rokotteet ovat hyvin vaarallisia/ tappavia

Rokotettuja ihmisiä estetään tekemästä tiettyjä toimia (esim. ajaminen)

PCR-testit, kasvosuojaimet ja muut keinot välttää COVID-19 ovat hyödyttömiä

Ihmekeinot/ -lääkkeet COVID-19:ää vastaan

Selkeitä todisteita siitä, että Sars-Cov-2 -virus on kehitetty kiinalaisessa laboratoriossa

COVID-19:ään liittyvien rajoitusten vastaiset protestit ovat suurempia kuin mitä perinteinen media näyttää

Protestien julma tukahduttaminen/ kovat rangaistukset rokottamattomille ihmisille

Mielenosoitukset onnistuivat monissa maissa ja pakottivat viranomaiset peruuttamaan rokotuskampanjat.

Ensimmäinen havainto

Yhä havaittavissa

kesäkuu 2021

kesäkuu 2021

kesäkuu 2021

kesäkuu 2021

kesäkuu 2021

kesäkuu 2021

kesäkuu 2021

kesäkuu 2021

heinäkuu 2021

kesäkuu 2021

kesäkuu 2021

Ilmastonmuutos

Disinformaationnarratiivi

Ilmastonmuutos ei ole todellinen ja/tai se ei ole yhteydessä ihmisen toimintaan

Perinteinen media levittää paniikkia vale uutisten ja/tai manipuloitujen kuvien välityksellä

Ilmastoliikkeet ovat tekopyhiä ja/tai typeriä

Uusiutuvat energialähteet, kierrätys ja sähköajoneuvot ovat hyödyttömiä tai vaarallisia

Fossiilisilla polttoaineilla ei ole voimakasta negatiivista vaikutusta ilmastonmuutokseen

Ensimmäinen havainto

heinäkuu 2022

heinäkuu 2022

heinäkuu 2022

heinäkuu 2022

elokuu 2022

Yhä havaittavissa

MUITA MERKITTÄVIÄ DISINFORMAATION AIHEITA

Siirtolaiset, EU-instituutiot, LGBTQ+-yhteisöt

EDMO:n kuukausikatsausten kattamina kuukausina havaittiin muitakin merkittäviä disinformaation aiheita, vaikka niiden prosentuaalista kehitystä ei olekaan seurattu niiden vähäisemmän esiintymisen vuoksi.

Siirtolaiset, vierasmaalaiset – erityisesti muslimit – ja etniset vähemmistöt ovat toistuva disinformaation kohde, kuten myös LGBTQ+-yhteisöt sekä EU-poliitikot ja -instituutiot.

Päätapahtumat uutisissa

Disinformaatio keskittyy rutiininomaisesti senhetkisiin pääuutisiin. Esimerkiksi kun **Kuningatar Elizabeth II** kuoli syyskuussa 2022, havaittiin monia valeuutisia kuninkaallisista hautajaisista, kuolinolosuhteista ja niin edelleen. Sama tapahtui **Qatarin maailmanmestaruuskilpailujen** yhteydessä marraskuussa 2022.

Suosittuihin aiheisiin liittyviä vääriä uutisia on yleensä kahdenlaisia.

- Ensimmäinen on **klikkiuutisointi ilman erityistä taustalla olevaa narratiivia**. Se on siten vähemmän vaarallista tai potentiaalisesti haitallista kuin disinformaatio, jolla pyritään välittämään tiettyjä viestejä.
- Toisessa tyypissä hyödynnetään ajankohtaista tapahtumaa, jotta voitaisiin elvyttää **hyökkäyksiä perinteisiä disinformaation kohteita vastaan**, eli ajankohtainen tapahtuma sisällytetään jo olemassa olevaan kertomukseen.

Esimerkiksi USA:n vetäytymistä Afganistanista ja sitä seurannutta kaaosta maassa elokuussa 2021 käytettiin hyväksi levitettäessä vääriä uutisia siitä, että **afganistanilaiset siirtolaiset olisivat vain nuoria miehiä, "pelkureita" , jotka pakenivat maasta** ja jättivät jälkeensä naiset ja lapset. Ennen talvilomia 2021/2022 levitettiin vääriä uutisia siitä, että **EU:lla olisi toimintasuunnitelma joulun lakkauttamiseksi. Apinarokon** puhkeamista toukokuussa 2022 **käytettiin hyökkäämiseen LGBTQ+-yhteisöjä** vastaan valeuutisilla, ja sama tapahtui **Texasin Uvalden koulusurman** jälkeen. Heinäkuussa 2022 monissa valeuutisissa käytettiin **hollantilaisten maanviljelijöiden mielenosoituksia** – jotka syntyivät hallituksen päätöksestä kannustaa karjan määrän vähentämiseen, tavoitteena puolittaa maan typpidioksidi- ja ammoniakkisaasteet vuoteen 2030 mennessä – **ilmastonmuutosdenialismin** levittämiseen. Syyskuussa 2022 kuningatar Elizabethin kuolema oli verukkeena disinformaation levittämiseksi COVID-19-rokotteista, ja **kaasu- ja hintakriisiä käytettiin hyökkäyksiin kansallisia ja EU:n poliitikkoja** vastaan. Marraskuussa 2022 Qatarin maailmanmestaruuskilpailut olivat tilaisuus levittää vääriä uutisia **ukrainalaisten natsimyonteisyydestä**.

EU:n jäsenvaltioiden kansalliset vaalit

Erityisesti vuoden 2020 USA:n presidentinvaalien jälkeen valeuutisia **vaalivilpistä, vaaliskandaaleista ja -petoksista** ilmestyi monissa EU – maissa ennen ja jälkeen kansallisten vaalien. Esimerkkejä ovat:

Disinformaatiota **väitetyistä petoksista Saksan liittopäivävaalien aikana** havaittiin syyskuussa 2021 (esim. väärennetyt postiäänestysliput, sinetöimättömät äänestysuurnat).

Vastaavaa tapahtui Ranskassa presidentinvaalien aikana huhtikuussa 2022, jolloin havaittiin valeuutisia noin 2 miljoonaan **äänen katoamisesta, vaalien vääristelystä ja vaalipetoksista** monissa EU –maissa.

Vastaavaa disinformaatiota levitettiin myös pienemmissä maissa. Esimerkiksi lokakuussa 2022 oli havaittavissa monia valeuutisia, joiden mukaan **vaalit "varastettiin"** Latviassa.

EDMO:N KATSAUKSISSA HAVAITUT ENITEN LEVINNEET VALEUUTISET

Jokaisessa EDMO:n kuukausikatsauksessa on korostettu faktantarkistajien raporttien perusteella tarinoita, joilla oli laajin levikki EU:ssa kyseisenä kuukautena. **10 eniten levinnyttä tarinaa** 18 kuukauden tarkastelujaksolla ovat:

Valeuutiset	Aihe	Havaintokuukausi	Havaintomaita (lkm.)
Ukrainassa on salaisia USA:n biolaboratorioita (esim.)		maaliskuu 2022	22
Venäläiset eivät pommittaneet Mariupolin sairaalaa, vaan ukrainalaiset joukot lavastivat hyökkäyksen (esim.)		maaliskuu 2022	20
Länsimainen media levittää valeuutisia Ukrainan sodasta (esim.)		maaliskuu 2022	20
Ukrainainan joukot lavastivat Buchassa dokumentoidut kauhistuttavat näyt (esim.)		huhtikuu 2022	20
Videoita/kuvia/uutisia, joissa näytetään Zelenskyi käyttämässä huumeita (esim.)		huhtikuu 2022	20
<i>Died Suddenly</i> , Covid-19-rokotteita käsittelevä "dokumentti", joka levittää salaliittoteorioita ja vääriä uutisia/harhaanjohtavaa informaatiota rokotuksesta (esim.)		marraskuu 2022	20
Harhaanjohtavia väitteitä Pfizerin johtajasta myöntämässä, ettei yritys testannut kunnolla COVID-19-rokotteita (esim.)		lokakuu 2022	19
Video, jossa näytetään venäläisiä 35 km pitkässä jonossa Suomen rajalla sen jälkeen, kun Putin ilmoitti osittaisesta liikekannallepanosta (esim.)		syyskuu 2022	16
Kontekstin ulkopuoliset videot ja kuvat yhdistettyinä hallituksen vastaisten maanviljelijöiden mielenosoituksiin Alankomaissa (esim.)		heinäkuu 2022	16
Sääkarttoja peukaloidaan ilmastonmuutoksen paisuttelemiseksi (esim.)		heinäkuu 2022	15

Listasta käy selvästi ilmi, että **sota Ukrainassa**, varsinkin sen ensimmäisinä kuukausina, oli **havaittujen eniten levinneiden valeutisten** aiheena. Monissa kohdoin nämä valeutiset kaikuivat Venäjän propagandaa (esimerkiksi Mariupolin sairaalapommitus, Buchan joukkosurma ja USA:n salaiset biolaboratoriot).

Venäjä-mielinen disinformaatio on epäilemättä suurin sotaan liittyvä **disinformaatioilmiö**, mutta EDMO:n kuukausikatsaukset havaitsivat **myös Venäjä-vastaista ja/tai Ukraina-myönteistä disinformaatiota** (esimerkiksi liioittelua olemassa olevasta ilmiöstä nuorten venäläisten maasta pakenemisesta asevelvollisuuden välttämiseksi).

COVID-19:ään liittyvä disinformaatio tuotti viraaleja valeutisia, jotka huomioitiin EDMO:n kuukausikatsauksissa. On todennäköistä, että merkittävimmät esimerkit levisivät pandemian alussa vuonna 2020, jolloin EDMO:n kuukausitiedotteita ei vielä julkaistu.

METODOLOGIA

Tämän tiedotteen sisältämä informaatio kerättiin analysoimalla 18 vuoden 2022 loppuun mennessä julkaistua EDMO:n kuukaustiedotetta (<https://edmo.eu/fact-checking-briefs/>).

Viitejakso: kesäkuu 2021 - marraskuu 2022. Päätoimittaja: Tommaso Canetta, Pagella Politica/Facta.news. Lisätietoja: t.canetta@pagellapolitica.it.

EDMO on saanut Euroopan Unionin rahoitusta
sopimusnumerolla: LC-01935415